

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution

(CC BY-ND 4.0 International) license • <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0>

MICHAŁ PALUCH

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska

ORCID ID 0000-0002-4861-113X • e-mail: m.paluch@uksw.edu.pl

MARCIN KLIMSKI

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska

ORCID ID 0000-0002-9118-1673 • e-mail: m.klimski@uksw.edu.pl

OD REDAKCJI

Oddany do rąk czytelników wolumin „Forum Pedagogicznego” ma charakter innowacyjny. Jego część tematyczna odsłania bowiem obszar problemowy nazwany „pedagogiką lasu”, który nie pojawił się dotąd na łamach naukowych czasopism poświęconych edukacji i wychowaniu. Nie można tu nie wspomnieć o zaistniałych, w różnych kontekstach i opracowaniach specjalistycznych, pojęciach posiadających już swoją historię, takich jak: edukacja leśna czy edukacja przygodowa, w ramach których wymienia się: *experiential education* (*oudoor education, adventure education*), pedagogika przeżyć (niem. *Erlebnispädagogik*) czy rodzima metodyka harcerska. W kontekście prób usystematyzowania wielu bliskoznacznych terminów wyróżnić należy pionierskie analizy poczynione dotychczas przez Ewę Palamer-Kabacińską, poczynając od artykułu pt. *Miejsce pedagogiki przygody w naukach pedagogicznych* z 2012 roku, przez studium porównawcze pt. *Czeskie doświadczenia w obszarze pedagogiki przeżyć*, opublikowane w 2016 roku, i w końcu najbardziej aktualne i wyczerpujące dzieło z roku 2021, znane jako *Pedagogika przygody a harcerstwo. Studium teoretyczne*. Natomiast to, co na tym tle wyróżnia pedagogikę lasu, mieści się w samej jej nazwie. Z jednej strony akcentuje bowiem dobrze znane pojęcie dziedziny nauk o wychowaniu i kształceniu, jaką jest pedagogika, a z drugiej łączy się z kategorią bytu naturalnego o wysokim stopniu bioróżnorodności i samoregulacji, jakim jest las. Przyjrzyjmy się zatem tej eksperymentalnej próbie połączenia pedagogicznego wymiaru egzystowania człowieka w lesie jako środowisku wychowawczym człowieka, a zarazem – jak postuluje jeden z autorów – jako medium doświadczenia nietykalności/sakralności/misterium przyrody. W świetle takich założeń pedagogika lasu zajmowałaby się raczej tym, co Tadeusz Sławek nazwał „od-uczaniem się”, jako procesem odwrotnym do tego wszystkiego, co kojarzymy z pewną nawykową zachłannością uczenia się i nauczania „wszystkich, wszystkiego”, wedle wzorca maksymalizującego efektywność tego procesu. „Kształcenie pojmowane jako od-uczanie (się) musi zawierać ów moment nagłego od-kształcenia się znajomych form świata” – czytamy w książce pt. *A jeśli nie*

trzeba się uczyć..., wydanej w roku 2021. Przedłożone artykuły – w mniejszym lub większym stopniu – starają się sprostować temu postulatowi, „odkształcając” tradycyjnie rozumiane wymiary czasoprzestrzeni (szkolnego systemu klasowo lekcyjnego czy monokultury lasów gospodarczych), gdzie wszyscy i wszystko (wy) kształcić się ma wedle określonego wzoru. Definicja samej pedagogiki jako nauki, którą przedstawia Bogusław Śliwerski na łamach podręcznika *Pedagogika – podstawy nauk o wychowaniu* z roku 2006, uprawomocnia owe starania, pozwalając nam na poszukiwanie i odnajdywanie odpowiedzi na następujące pytania: jakie są „filozoficzne przesłanki teorii i praktyki” pedagogii lasu? Jakie są „warunki generujące wiedzę, doświadczenie i tożsamość” podmiotów uczestniczących w procesie wychowania w lesie, jak i innych miejscach przywołujących wartość bioróżnorodności i funkcjonalności lasu? Z jakich słów, pojęć, fraz może składać się podstawowa „baza pojęciowa” pedagogiki lasu. Ostatnie pytanie, równie ważne, brzmi: czy zawiązuje się pokoleniowa lub międzypokoleniowa „formacja intelektualna” badaczy zintegrowanych wokół głównych przesłanek i idei pedagogiki lasu? Zebrane w tym dziale tematycznym artykuły nie odpowiadają wyczerpująco na wszystkie tak postawione pytania, ale niewątpliwie poszerzają i pogłębiają perspektywę do dalszych poszukiwań i inicjują pierwsze próby zdefiniowania nowego horyzontu problemowego.

W pierwszym artykule działu tematycznego, pt. *Pedagogika lasu i pierwsze ścieżki jej teoretycznych konceptualizacji*, Michał Paluch podejmuje próbę otwarcia problematyki badawczej omawianego obszaru. Autor określa możliwe kierunki badań teoretycznych wraz z ich praktycznym odniesieniem, jak i proponuje własne koncepcje znaczeniowe, co może być pomocne w celu dalszej konceptualizacji definicji, jej semantyki, a na przyszłość – metodologii badań pedagogii i pedagogiki lasu.

W artykule autorstwa Kazimierza Rykowskiego pt. *Pytania o las jako medium pedagogiczne* zawarte zostały cenne wskazówki służące zmianie dotychczasowego rozumienia zadań i funkcji lasu, które przeważnie sprowadzają się do roli użytkowej. Autor w swoich rozważaniach postuluje o poddanie pilnej refleksji sposobu wykorzystywania przestrzeni leśnej w szeroko rozumianym procesie edukacyjnym realizowanym przez leśników, pedagogów, edukatorów i inne osoby podejmujące takie aktywności. Z uwagi na zmiany, jakie dostrzegane są w środowisku społeczno-przyrodniczym, a zwłaszcza ich niezwykle szybkie tempo, konieczne się wydaje, zdaniem autora, poszukiwanie nowego paradygmatu kształcenia dla pedagogiki i leśnictwa.

Kolejnym artykułem wpisującym się w dział tematyczny jest propozycja Bogusława Śliwerskiego pt. *„Pedagogika lasu” jako (nie)nowa orientacja w pedagogice*. Autor przeprowadza analizę kształtowania się pedagogiki naturalistycznej ukierunkowanej na realizację procesu edukacyjnego w przestrzeni natury, jaką jest m.in. las. W artykule zostały ujęte następnie dwie formy możliwości organizowania procesów kształcenia i wychowania w środowisku leśnym. Jedną z nich jest

forma instytucjonalna, której przykładem są przedszkola leśne, a drugą – edukacja pozaszkolna dedykowana wszystkim grupom wiekowym. W artykule pojawia się ponadto postulat włączenia badań naukowych wraz z praktykami edukacyjnymi realizowanymi w przestrzeni leśnej do nauk humanistyczno-społecznych.

Następnym artykułem w tym dziale jest praca przygotowana we współautorstwie Anny Wierzbickiej i Barbary Czołnik, pt. *Podstawy formalne, organizacja i przebieg edukacji leśnej społeczeństwa prowadzonej przez Lasy Państwowe*. Podjęto w niej analizę kształtowania się edukacji leśnej w Polsce realizowanej przez Lasy Państwowe. Artykuł zawiera etapy formowania się definicji edukacji leśnej oraz jej podstawy prawne. Zamysłem autorek było również ukazanie najistotniejszych celów w misji edukacyjno-wychowawczej, jakie podejmowane są od lat 90. ubiegłego wieku przez instytucję Lasów Państwowych. Artykuł zaznajamia ponadto czytelników z działalnością Stowarzyszenia Edukatorów Leśnych oraz innych wybranych ośrodków naukowo-dydaktycznych rozwijających edukację leśną w Polsce.

Artykuł pt. *(Prze)świt eko-filozofii na drodze pedagogiki lasu*, autorstwa Mikołaja Niedka, stanowi próbę wskazania kierunku działań edukacyjno-pedagogicznych zorientowanych na przedstawicieli młodego pokolenia, w celu uwrażliwienia ich na problemy ekologiczne, społeczne i ekonomiczne, jakie widoczne są we współczesnym świecie. Na podstawie przywołanych koncepcji człowieka ekologicznego i kultury ekologicznej, zaproponowanych przez Henryka Skolimowskiego, autor tekstu uzasadnia potrzebę kształtowania odpowiednich postaw prośrodowiskowych w pedagogice zrównoważonego rozwoju. W artykule wybrzmiewa również potrzeba budowania odpowiedniej relacji człowieka z przyrodą, opartej na konkretnych wartościach. Autor proponuje, aby pedagogika, uwzględniająca w procesie wychowawczym odpowiedni katalog wartości ekologicznych, przyczyniała się do kształtowania w społeczeństwie kultury ekologicznej.

Kolejną częścią działu tematycznego jest artykuł Joanny Godawy pt. *Natura jako miejsce inkluzji i relacji – narracje studentek pedagogiki*. Autorka tekstu zwraca uwagę czytelnika na rolę natury, jej miejsca i relacji w życiu współczesnego człowieka. Ponadto dokonuje teoretycznych rozważań i prezentacji przytoczonych zależności w oparciu o analizę zebranego materiału badawczego. Intencją autorki jest zgłębianie wartości natury w życiu człowieka na różnych etapach jego rozwoju.

Następnym artykułem jest praca autorstwa Magdaleny Szpunar pt. *Nieobecność roślin w humanistyce. O potrzebie plant studies, symbolice drzew, lasu i ich terapeutycznych właściwościach*. W swojej refleksji teoretycznej nad nurtem *plant studies* autorka postuluje o włączenie tego zagadnienia do badań humanistycznych. Pozwoli to, jej zdaniem, na zaakcentowanie międzygatunkowej relacji i zależności, jaka występuje pomiędzy człowiekiem a roślinami oraz ich dobroczynnego wpływu na funkcjonowanie gatunku ludzkiego.

Kolejnym artykułem wpisującym się w problematykę badawczą zakreśloną w dziale tematycznym jest tekst Ewy Pawłowicz-Sosnowskiej i Sebastiana Sobczuka pt. *Przedszkole bliżej natury – ścieżka przyrodnicza jako odpowiedź na potrzeby*

rozwojowe dziecka. Autorzy wyznaczyli sobie za cel ukazanie potrzeby działań edukacyjnych realizowanych w przestrzeni przyrodniczej na przykładzie ścieżki przyrodniczej. Ich zdaniem tak realizowana edukacja pozwala kształtować w podmiocie tego procesu, czyli w dzieciach, pożądane postawy i zachowania wobec otaczającego ich świata. Autorzy, na podstawie przeprowadzonych badań w jednym z przedszkoli, podkreślają że brak kontaktu dzieci ze światem przyrody prowadzi do wielu deficytów rozwojowych w tej grupie wiekowej. Dlatego też wydaje się konieczne, aby w procesie edukacyjnym uwzględniono potrzebę realizowania zajęć w środowisku przyrodniczym.

Artykułem kończącym refleksje podjęte w dziale tematycznym jest propozycja Maksymiliana Chutorańskiego pt. *Nieantropocentryczna pedagogiczność lasu*. Autor w swojej pracy przedstawia możliwości rozumienia lasu, odwołując się do myśli posthumanistycznej i nowego materializmu, akcentując relacyjny charakter rzeczywistości, sprawczość nie-ludzi oraz ograniczenia humanizmu. Tak nakreślony kierunek rozważań, zdaniem autora, pozwala na podjęcie próby odpowiedzi na pytanie o nieantropocentryczną pedagogiczność lasu i związane z tym konsekwencje teoriopoznawcze.

JAN NIEWĘGŁOWSKI

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska

ORCID 0000-0001-9673-4989 • e-mail: j.nieweglowski@uksw.edu.pl

Drugą część „Forum Pedagogicznego”, zatytułowaną „Artykuły i rozprawy”, otwiera artykuł Anny Mikler-Chwastek pt. *Zaangażowanie i gotowość nauczycieli wychowania przedszkolnego pracujących na Mazowszu w proces realizacji treści związanych z szeroko rozumianą ekologią*. Tekst prezentuje wyniki badań przeprowadzonych przez autorkę w 2022 roku. Grupą badawczą byli nauczyciele wychowania przedszkolnego pochodzący z terenu województwa mazowieckiego. Głównym zaś celem badań było ustalenie, w jaki sposób nauczyciele realizują treści związane z zagadnieniem ekologii. Narzędzie użyte przez autorkę zawierało cztery pytania badawcze: czy nauczyciele realizują treści ekologiczne w grupie przedszkolnej, jak często je prezentują, jakie treści podejmują oraz czy nauczyciele czują się dobrze przygotowani do prowadzenie zajęć z powyższego obszaru. W kolejnym artykule, pt. *Potrzeba dialogiczności w pracy nauczyciela i wychowania przedszkolnego*, Adam Solak porusza ciągle aktualny problem dla nauczycieli, a mianowicie potrzebę dialogu z wychowankami. Zagadnieniem dialogu i komunikacji zajmuje się wielu pedagogów i badaczy tego obszaru. Dialog jest fundamentem twórczego etosu nauczyciela wychowania przedszkolnego. Autor artykułu ukazuje cztery płaszczyzny dialogu: nauczyciel–uczeń, nauczyciel–rodzic, nauczyciel–nauczyciel oraz nauczyciel–środowisko wychowawcze. Tak rozumiany dialog może być gwarantem

ładu społecznego oraz właściwego rozumienia osoby dziecka i jego potrzeb rozwojowych. Lidia Tuszyńska i Ilona Żeber-Dzikowska w swoim artykule pt. *Kalkulator śladu ekologicznego jako środek dydaktyczny w edukacji dla zrównoważonego rozwoju* zastosowały innowacyjną metodę oznaczania śladu ekologicznego *Ecological Footprint* (EF) za pomocą kalkulatora jako narzędzia dydaktycznego. Badania zostały przeprowadzone wśród studentów pedagogiki przy wykorzystaniu ogólnodostępnej strony www.footprintnetwork.org. Wyniki potwierdziły, że jest to nowoczesne i ogólnodostępne narzędzie, które spełnia funkcję środka dydaktycznego. Stwierdzono również, że kalkulator przyczynił się do osobistego zainteresowania osób badanych przestrzeganiem zasad zrównoważonego rozwoju. W przyszłości postawy takie rokoją nadzieję na proekologiczne zachowania. Kalkulator EF może pełnić rolę narzędzia dydaktycznego w kształceniu formalnym i nieformalnym. Artykuł Adaminy Korwin-Szymanowskiej i Anny Witkowskiej-Tomaszewskiej pt. *Design thinking dla zrównoważonego rozwoju jako metoda wspierająca dziecięcą proaktywność w zakresie działań na rzecz przyrody* podejmuje problematykę *design thinking* jako metody rozwijającej dziecięcą proaktywność i wpisuje się w nurt edukacji dla zrównoważonego rozwoju. W zakresie metodologii autorki zastosowały badania w działaniu, które następnie zostały przeprowadzone w paradygmacie konstruktywistycznym oraz interpretacyjnym poprzez następujące etapy: „Poczuj”, „Projektuj”, „Działaj” i „Inspiruj”. Dane uzyskane w wyniku analizy wykazały, że dzieci rozwijały swoją proaktywność poprzez podejmowanie m.in. następujących decyzji: obserwowanie, diagnozowanie problemów, rozwijanie umiejętności negocjacji, aktywne uczenie się, wyznaczanie celów, poszukiwanie informacji, poszukiwanie strategii rozwiązań problemów oraz zarządzanie własnym procesem uczenia się. Następny artykuł, autorstwa Zbigniewa Babickiego i Mieczysława Dudka, poświęcony jest edukacji międzykulturowej. Tekst nosi tytuł: *Edukacja międzykulturowa drogą wychowania dla przyszłości. Aktualne problemy i wyzwania w Polsce*. Wyzwaniem wielu dzisiejszych społeczeństw są zmiany społeczne, kulturowe i polityczne. Ich przyczyną jest coraz większa wielokulturowość, która wymaga akceptacji różnorodności w sferach publicznej i prywatnej. W procesie tym może pomóc edukacja międzykulturowa, która przygotowuje młodego człowieka do dialogu międzykulturowego, z zachowaniem pokoju i stabilnej przyszłości. Zagadnienie poruszone przez autorów wydaje się bardzo aktualne i ważne, ze względu na liczne konflikty trwające w naszej części Europy, a także nasilające się zjawisko imigracji. Artykuł próbuje odpowiedzieć na pytanie, czy Polska jest przygotowana na zjawisko wielokulturowości oraz czy istnieje dyskurs naukowy w tym obszarze. Artykuł Beaty Krajewskiej pt. *Interwencyjne ośrodki preadopcyjne. Znaczenie, podstawy funkcjonowania i egzemplifikacje* dedykowany jest tematyce dziecięcej, a w szczególności interwencyjnym ośrodkom preadopcyjnym. Autorka przybliży znaczenie takich ośrodków, podstawy prawne ich organizacji oraz ich założenia. Powyższa problematyka nie jest obecnie podejmowana w dyskursie naukowym. Walorem artykułu jest fakt, że wypełnia istniejącą lukę w tym zakresie. Tekst

podkreśla również potrzebę istnienia, funkcjonowania oraz promowania powyższych ośrodków w celu niesienia wydatniejszej pomocy dzieciom pozostawionym, porzuconym czy z różnymi deficytami. Kolejny artykuł, autorstwa Beaty Szabały, dedykowany jest również tematyce dziecięcej. Tekst nosi tytuł: *Sytuacja dzieci z niepełnosprawnością w czasie edukacji i rehabilitacji zdalnej w okresie pandemii COVID-19 w świetle przeglądu doniesień badawczych*. Autorka próbuje ukazać sytuację dzieci z niepełnosprawnością podczas pandemii COVID-19. Podstawą było piśmiennictwo krajowe i zagraniczne. Artykuł przybliży problemy uczniów w kontekście edukacji i rehabilitacji zdalnej, z punktu widzenia rodziców, uczniów oraz nauczycieli. Autorka proponuje także pewne rozwiązania praktyczne, które mogą być przydatne w pracy z dziećmi z niepełnosprawnością.

Interesujące zagadnienie porusza w swoim artykule pt. *Między przebojowością a wycofaniem. Czy współczesny świat jest zbyt nieprzyjazny dla ludzi nieśmiałych?* Irena Pospiszyl. Autorka zwraca uwagę na pewien dysonans funkcjonujący w życiu społecznym, a dotyczącym postawy zwykłego człowieka. Z jednej strony społeczeństwo wymaga od niego asertywności, samodzielności, dużych kompetencji i radzenia sobie. Z drugiej zaś strony, szybko zmieniający się świat, zmienność warunków, nowe wyzwania i konieczność dostosowywania się do coraz nowszych sytuacji, rodzi w człowieku osamotnienie, zagubienie, skłonność do wycofania się, a nawet strach. Jak więc mają zachować się ludzie nieśmiali?

W następnym artykule, pt. *Samookaleczenia i wirtualny wszechświat. Rekonfiguracja społeczności terapeutycznej – studium przypadku*, Beata Boćwińska-Kiluk i Napoleon Waszkiewicz, opisują przypadek młodej kobiety zaangażowanej w samookaleczenia, która jest obecnie w trakcie procesu psychoterapii psychoanalitycznej. Wyniki obserwacji wskazywały, że samookaleczenia i równoległe cyberspołeczeństwa pełniły taką samą funkcję, a cyberspołeczności młoda kobieta traktowała jako społeczność terapeutyczną. Agata Cudowska w swoim artykule o wymiarze historycznym pt. *Twórczość w polskiej myśli pedagogicznej* omawia podstawowe kierunki rozwoju narracji twórczości. Autorka rozpoczyna swoją analizę od okresu międzywojennego i od ukazania się pierwszej monografii poświęconej tej problematyce. Następnie wskazuje na koncepcje twórczości w naukach pedagogicznych w kolejnych dekadach XX wieku, a w sposób szczególny w zakresie teorii wychowania, kształcenia twórczości, dydaktyki twórczości i koncepcji twórczego stylu życia. Autorka omówiła także pierwsze lata XXI wieku i kształtowanie się nowej subdyscypliny, jaką jest kreatologia pedagogiczna. Jej rozwój obecnie zachodzi na trzech płaszczyznach: teoretycznej, empirycznej i praktycznej. Z kolei Lidia Marszałek w artykule pt. *Nie ma edukacji bez relacji* zwraca uwagę na bardzo aktualny problem szkolny, a mianowicie na relację uczeń–nauczyciel. Autorka krytycznie przedstawia stan współczesnej szkoły i jej braki w zakresie dobrego przygotowania uczniów do realnego życia. Właściwie rozumiana relacja uczeń–nauczyciel prowadzi do pełnego rozwoju osobowego obu osób oraz może

być punktem wyjścia do rozbudzenia zainteresowania ucznia nauką szkolną i do skutecznej edukacji.

Następny artykuł, z obszaru historii myśli pedagogicznej, autorstwa Romana Ceglarka, nosi tytuł: *Edukacja religijna w pracach Drugiego Zjazdu Prefektów Szkolnych Królestwa Polskiego*. Zjazd ten odbył się w Warszawie w dniach od 21 do 23 sierpnia 1906 roku. Autor przybliży czytelnikowi problematykę edukacji religijnej w zakresie oddziaływań wychowawczych i kształcących w ramach duszpasterstwa katechetycznego w ówczesnej szkole. Autor omawia również koncepcję edukacji religijnej popularnej w szkołach początkowych i średnich na ziemiach polskich zaboru rosyjskiego na początku XX wieku.

W interesującym artykule pt. *Pomoc wychowawczo-pastoralna świadczona więźniom w oparciu o koncepcję salutogenetyczną Aarona Antonovsky'ego* Zbigniew Kulesz, Kathrin Maier oraz Jarosław T. Michalski przybliżają nową opcję pomocy osobom odbywającym kary pozbawienia wolności. Chodzi tutaj o koncepcję salutogenetyczną Aarona Antonovsky'ego. Autorzy, dokonując analizy koncepcji Antonovsky'ego, zwracają uwagę na poczucie korelacji. Według nich teoria ta może mieć zastosowanie w resocjalizacji, w połączeniu z duszpasterstwem więziennym i pracą wychowawców. Strategie naprawcze powinny brać pod uwagę cele duszpasterstwa więziennego, specyfikę środowiska i koncepcję salutogenezy.

Dział następny czasopisma to „Colloquia”. Zawiera on cztery anglojęzyczne artykuły. Pierwszy tekst autorstwa Agnieszki Rumianowskiej nosi tytuł *The experience of conflicts (internal and external) and the sense of meaning in life. An existential approach*. W polskim tłumaczeniu tytuł artykułu brzmi: *Doświadczenie konfliktów (wewnętrznych i zewnętrznych) a poczucie sensu życia. Perspektywa egzystencjalna*. Konflikty różnego rodzaju mają długą tradycję. Autorka zwraca uwagę, że perspektywa egzystencjalna konfliktów niezbyt często stanowiła przedmiot badań psychologicznych i pedagogicznych. Konflikt, chociaż należy do istoty bytu ludzkiego, zaczyna być poważnym problemem dla człowieka, kiedy wraz z nim pojawia się np. poczucie bezradności, lęk o sens życia i realizację wartości osobistych. Autorka przeprowadziła badania na grupie 153 studentów w wieku od 19. do 26. roku życia, używając testu autorstwa Crumbaugh i Maholick. Natomiast w celu badania preferowanych wartości posłużyła się portretowym kwestionariuszem wartości Schwartz.

Następnym tekstem tego działu jest artykuł Anety Domżańskiej. Nosi on tytuł *Fathers' imprisonment as perceived by their children (Aktywność edukacyjna seniorów w polskim piśmiennictwie ostatnich lat i w opinii studentów)*. Zjawisko starzenia się polskiego społeczeństwa niesie konsekwencje w obszarze życia ekonomicznego, gospodarczego, demograficznego oraz społecznego dla całego świata. Pedagogika starości jest ważna nie tylko dla rozwoju seniorów, lecz także wiąże się ze zmianą świadomości społeczeństwa i umożliwia dostrzeżenie ogromnego znaczenia ludzi starszych dla funkcjonowania państwa. Edukacja seniorów ułatwia współpracę młodszych osób z nimi oraz poprawia jakość życia ludzi starszych.

Autorka, oprócz powoływania się na polskie pozycje piśmiennicze, przedstawiła również opinie studentów na powyższy temat.

Jan Amos Jelinek jest autorem następnego artykułu zatytułowanego *The ability of children aged 6 and 9 years, respectively, to detect errors in a narrative based on incorrect information about evaporation in the water cycle* (Rozpoznawanie nieprawidłowości w narracji opartej na błędnych przesłankach dotyczących zjawiska parowania w procesie obiegu wody przez dzieci sześć- i dziewięcioletnie). Autor przedstawia w nim wyniki badań, które ukazują rozumienie przez dzieci zjawiska parowania wody. Posłużono się tutaj metodą narracji zawierającą błędne przesłanki. Ta metoda nawiązywała do filmów z gatunku fantastyki naukowej, a jej celem było udowodnienie widzowi nieprawdy przez przedstawienie fabuły filmu osadzonej na błędnych przesłankach. Wyniki badań potwierdziły, że połowa dzieci wiedziała o zjawisku parowania wody, ale tylko co czwarty uczeń potrafił wskazać na błąd w narracji. Ostatni tekst z działu anglojęzycznego, autorstwa Agnieszki Klimskiej i Michała Rutkowskiego, pt. *Learning about learning as an essential element of high-quality education* (Uczenie, jak należy się uczyć jako niezbędny element wysokiej jakości kształcenia), porusza problem efektywności kształcenia oraz podnoszenia jakości tego procesu w perspektywie założeń 4. Celu Zrównoważonego Rozwoju. Według autorów obecnie wiele uwagi poświęca się sposobowi wdrażania narzędzi edukacyjnych usprawniających nauczanie, szkoleniu nauczycieli czy dbaniu o nowoczesną infrastrukturę. Natomiast za mało uwagi przywiązuje się do przygotowywania uczniów do stosowania skutecznych metod uczenia się. W celu podniesienia jakości kształcenia należy wzmocnić komponent „uczenia się”, biorąc pod uwagę określone zmienne mające wpływ na przyswajanie wiedzy.

W dziale „Debiuty” znajduje się jeden tekst, który wpisuje się w szeroko rozumianą edukację zdrowotną. W artykule pt. *Działania promocyjno-edukacyjne z udziałem asystentów zdrowienia w środowiskowym modelu opieki psychiatrycznej* Monika Bartosiewicz-Niziołek, Bartosz H. Olszewski i Magda Ostrowska opisują działania edukacyjne promujące zdrowie, które stanowią integralną część środowiskowego modelu opieki psychiatrycznej. Promocja zdrowia to proces, który ułatwia ludziom zwiększenie wpływu na własne zdrowie, edukacja zdrowotna zaś to przekaz wiedzy, jak dbać o zdrowie. Autorzy zwracają również uwagę na promocję zdrowia psychicznego oraz ważną rolę asystentów zdrowienia i ich zadania.

Dział „Recenzje” zawiera jeden tekst recenzyjny. Jego autorem jest Jan Niewęglowski. Dotyczy on interesującej książki o aktualnej problematyce pióra Janusza Mariańskiego z obszaru socjologii religii, *Peter Ludwig Berger (1929–2017) przejście od teorii sekularyzacji do desekularyzacji*.

W ostatnim dziale, jakim jest „Kronika”, zamieszczone zostało sprawozdanie z konferencji naukowej, mającej miejsce w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie 21 lutego 2022 roku. Tematyka konferencji dotyczyła społecznej działalności na rzecz więźniów i ich rodzin. Sprawozdanie ze spotkania przygotował Jan Niewęglowski.